

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT
UKRAINIENNE

Число 38 (346) рік вид. VIII. 2 жовтня 1932 р.

Ціна фр. 2. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 2 жовтня 1932 року.

В пресі пройманули неповні й непевні звістки про те, що ніби між Францією та совітами знову розпочалися, колись перервані, переговори про заключення договору про ненапад. Ці звістки говорять тако-ж, що справу цих переговорів розпочали підготовлювати большевики, бо їм ходить про те, щоб як найскоріше закінчити її та розпочати нові — про так необхідні зараз совітам кредити.

Офіційного підтвердження цих чуток ще не було, і добре освідомлені французькі газети мовчать про це питання і його не торкаються. Але нагальність його виявляється з сучасного дуже тяжкого положення совітів взагалі, а становище самого Сталіна з окрема.

Міжнародне-ж становище совітів виявляється на сьогодні досить безрадним. Вони гублять на міжнародній шахівниці одну за другою свої фігури, і то головні, і, таким чином, їхня дипломатична гра видається не блискучою.

З приходом до влади фон-Папена в Німеччині стосунки їхні з німцями погіршали до того, що совіти вже не мають віри в доцільність дотримання того тісного союзу, який вони мали. Справа наближення до Сполучених Штатів Північної Америки, що мала ніби закінчитися признанням останніми їх *de jure*, затягнулася і, здається, зовсім одкладена. Становище їх на Далекому Сході, як вже читачам «Тризуба» відомо з наших оглядів, є так само незавидне.

Коли ж додати до того, що внутрішнє становище у совітів є загрозове на господарському фронті, де голод на цю зиму проступає, як близька перспектива, що невдача п'ятилітнього плану стає ясною для всіх, що почали виявлятися серйозні заколоти й перебої внутрішні в самій совітській системі, які явилися наслід-

ками неминучими цих невдач і що дало привід чуткам про скинення самого Сталіна, то буде зрозумілою та приспішеність, з якою совіти кинулися до Франції, та напружена підготовча робота потаємна, яку вони розпочали серед відповідних французьких кол. щоб заключити згаданий вище пакт про ненапад.

Майже рік тому назад, коли ходило про цю саму справу пакту про ненапад, писалося, що тоді цей пакт буде здійснений з Францією, коли Польща заключить з совітами аналогічний договір. Тепер вже Польща такий договір заключила, але пакт совітів з Францією не є здійснений. Говорять тепер, що зупинка за Румунією, що ніби пакт Франції з совітами буде здійснений тоді, коли вони матимуть аналогічний договір з Румунією. А стосунки совітів з Румунією, як відомо, дуже лихі.

Ми вже не раз висловлювали свою думку про питання пакту з Францією тим більше, що воно періодично виникає тут. Не знати, чи дійде ця справа і сьогодні до кінця, не дивлючися на те, що большевики всі свої сили вживають на те, щоб досягти позитивних результатів.

Однак мусимо і зараз повторити те, що ми говорили в свій час, коли ця справа підіймалася на порядок денний політичного життя Франції.

Ясно, що цей пакт буде більше вигідний для совітів, ніж для Франції, бо підпис представників совітського уряду на пакті ні в якому разі не буде підписом III-го Інтернаціоналу, який і далі продовжуватиме свою руйнівну роботу по цілому світі взагалі, а з окрема й у Франції та її колоніях, на гроші-ж, позичені закордоном.

По-друге, ми сумніваємося, що пакт про ненапад дасть позитивні якісь наслідки, бо-ж буде він пактом між здоровою і сильною морально і економічно Францією з відсталою й занепалою державою совітів, яка починає гнити, державою, що у внутрішньому життю потерпіла повне фіаско у всіх відношеннях, що має і назовень всі ознаки банкрутства та упадку і яка не здібна ні на які творчі прояви у себе. Отже і цей пакт не зможе бути навіть паліативом для воскресення «живого трупа», яким є зараз совітська держава.

По-третє, цей пакт, в основі якого лежить засаднича ідея про мир взагалі, ніяк не зможе бути гарантією миру, бо-ж під совітами знаходяться ще й сьогодні окуповані ними народи, як Україна, Кавказ то-що, стремління яких до повного визволення з-під чужинецького ярма та до свого права жити самостійно й незалежно, стремління законні і цілком природні, не можна придушити ніякими способами.

Отже ми гадаємо, що, якою б не була інтенсивною підготовка со-

вітів у Франції для прискорення заключення цього пакту, той «mens sana in corpore sano», що цілком справедливо можна прикласти сьогодні до Франції, той «bon sens», який так природне її характеризує, цей самий здоровий дух і холодний розум продикує її провідникам велику обережність і надзвичайну уважність перед тим, як зробити чин, що може мати некорисні для Франції наслідки.

Літературні спостереження

XXXVI.

1. Кириленко. «Перешихтовка», роман.

Роман Івана Кириленка «Перешихтовка» видання видавництва «Література й Мистецтво», Харків 1932 р., є знову, як і «Крізь кривду і кров» Отаманюка, підроблена під белетристику агітаційна брошура. Тільки завдання Кириленка стосується іншої, ніж в Отаманюка, галузі большевицького будівництва — саме індустріялізації, і має впливати не на чужинців, неосвідомлених у совітській дійсності, а на совітських робітників. Тому Кириленко не може так рішуче, як Отаманюк ухилитися од дійсності, а мусить робити це з де-якою обережністю. Кириленкові не можна так просто заперечувати тяжкого становища совітських робітників та безпорадного стану совітської промисловости. Йому доводиться часом про де-що примовчати, а часом, подаючи опис того заводу, де відбувається дія його роману, він описує ту чи іншу подробицю мов мимохіть, так, наче, на тому заводі в тому відношенні — все гаразд. Наприклад, на ст. 9 «Ліворуч, за садком, колонія Леніна і чепурні будинки віяли чимсь новим, нагадуючи про перемоги заводу»; на ст. 15, розказуючи, що на завод привезено тисячу нових робітників, коротенько вкидає: директор «дав розпорядження негайно влаштувати їх, як слід». Хоч це і не відповідає тому, що бачуть робітники по своїх заводах, та Кириленко сподівається справити у них вражіння, що по інших заводах становище робітників вже покращало, а виробництво налагоджене, та, найголовніше, що досягнуто втручання робітників у керування заводом, отже і їм можна того досягти, а це зменшить їх сумніви що-до комунізму, а, може, і поновить їхні симпатії до совітської влади.

Совітська влада визнає дуже важливим для себе запевнити робітників, що вони хазяї совітських підприємств та саме їм належить керування на заводах, сподіваючися підлатати цим свої взаємини з робітничою верствою та зберегти її підтримку, бо з усіх верств совітської людности тільки ця одна ще не остаточно відкинулася від большевиків. Тому, щоб мати нагоду підкреслювати особливе значіння робітників у совітській державі, Кириленко мусів признати наявність

та описувати у своєму романі де-які, так звані большевиками «прориви» в житті та праці совітських заводів, завіряючи, вже цілком всупереч правді, ніби ті прориви вже полагодили втручанням робітників. Завдяки цьому, а також певній моральній сліпоті, властивій Кириленкові, як і іншим большевикам, здибуємо ми в його романі і правдиві негативні риси заводського життя в СРСР. Іноді-ж, хоч і зрідка, виявляються в ньому лихі риси того життя і через необережність автора. Так, коли інженер Ротман почастував робітника Стояна тютюном, той «робив цигарку майже з релігійною робожністю, як на селі бабусі їдять перший шматочок свяченої паски» (ст. 113). Чейже це показує зовсім не таке вже добре становище робітників, бо, знати, що самому Стоянові не все можна розжитися на свій тютюн.

Одна з тих лихих рис совітського життя, що виявилася в романі Кириленка, — це відношення большевиків до різних верств суспільства. Перемогли вони та захопили владу не тільки за допомогою робітників, а і селян і лівої інтелігенції. Та не зважаючи на це до останньої ставилися вони вороже та ліквідували на широку руку тих інтелігентів, без яких могли обійтися. Тих же, що були їм потрібні, використовували, ховаючи свій намір згодом, як міне потреба, винищити їх, використовуючи-ж ставилися і тоді до них брутально і неприязно: «Ми пускаємо завод», кажуть вони Файнові, — «ви, здається, інженер фаховець шахтівник, а нам таких бракує, ходіть!» І Файн мусів іти, бо «почував на плечах мозолисту руку. Вона тиснула його вагою рейки» (ст. 157). А на заводі намагаються вимотати з нього його секрети виробництва, а врешті обвинувачують у шкідництві. Навіть тим з інтелігентів, хто, як Яров, записалися до партії, випікають очі «опортунизмом». Усі улюбленці Кириленка з дієвих осіб його твору, це напівграмотні самородки (як, ніби геніяльний, стратег з робітників Зарубний, або редакторша часопису — робітниця Таня), які на думку автора роблять все краще од фахівців з їхньою довголітньою наукою, доходячи до всього тільки своїм розумом. Це дуже характерна для большевиків риса — ненависть не тільки до матеріяльного особистого багатства, а й до особистого багатства морального і розумового.

Допомога селян була для большевиків, поки вони не захопили владу, ще необхідніша, і тоді вони не шкодували спокус та обітниць, щоб приманити селян на свій бік, але ставилися до селян і тоді не широко, вважаючи їх «індивідуалістами, нездатними дисциплінуватися». Про робітників з селян Кириленко пише: «од їхніх дотепів та натяків тхнуло дрібним власником-індивідуалістом, що йому будь-яка дисципліна і та, що йде йому на користь (?) видається найтяжчим ярмом» (ст. 8). Тому, як тільки большевики почули в собі силу і побачили селян у своїй пастці, розперезалися і так натиснули на них, що од колишньої прихильності селян до большевиків не лишилося і сліду, і большевики мають тепер в селянстві запеклих та вічних ворогів.

Тим необхідніше для большевиків зберегти прихильність робітничої класи і тим небезпечніше для них, що і серед неї наростає до них ворожнеча. Робітників, як і селян, большевики привернули було до себе обіцянками, яких і не хотіли і не могли здійснити. Становище

робітників на совітських заводах навпаки без порівняння гірше, ніж було на заводах приватних власників. Большевики, щоб підживити серед робітників прихильність до себе, удаються до згаданого агітаційного способу, запевняють їх, що фахівці-інженери і тимчасові робітники з селян — вороги совітської влади та шкідники, а стали робітники, як хазяї підприємства і перша верства совітської держави, мусять «боротися проти шкідництва за виробництво». Ті запевнення здійснюють в робітниках пику та гордощі довір'ям та поважністю доручень од влади. Це безперечно менше принадна та менше дійсна омана, як дозвіл грабувати та різні дрібні привилеї, якими манили большевики робітників зпочатку, і не знати, чи довго вона ще впливатиме, але поки-що частину робітників, переважно молодих, вона ще оплутує та схиляє на бік большевицької влади, примушуючи їх служити її намірам та бажанням.

«Наші штурми змобілізували масу» — радіє комсомолець Свириденко (ст. 257). «Я не сумніваюся, ми ж все таки хазяї в своїй країні» — каже Захаров (ст. 29). «Юрченко був свідком першого нічного штурму комсомольського осередку. Сам несподівано став не останнім бійцем в тій атаці. Це почуття сповнювало його досі не відчувану гордістю та відповідальністю» (ст. 122) — пояснює автор секрет впливу на робітників.

Для утворення його большевики раз-у-раз скликають засідання, видають заводський часопис, заохочують робітників до балаканини, до складання відчитів, співробітництва у часопису, до шпигунства та шпигунства і за фахівцями-інженерами, і за іншими робітниками та й один за одним, виступати проти них з обвинуваченнями.

«Ми господарі, тому треба надіслати до контрольної комісії усіх, хто ухилиється» (ст. 195) — навчає секретар парткому, а робітник Марко спантеличений та заохочений партійними брехнями та хвалобою вихоплюється на відповідь з пропозицією бажаною секретареві, яку тому незручно було б підносити самому: «На мою думку», — гукає він, — «негайно звільнити всіх до одного, а де-кого передати ДВУ» (ст. 199). На засідання редакції приходять десять робітників з заявою «Треба натиснути кого слід» (ст. 257).

Оплутані тими хитрощами ці большевицькі прислужники не розуміють, що підтримуючи большевиків, працюють проти себе, утворюють сприятливі для влади умови притиснути і їх самих. Большевики не тільки погіршили матеріальне становище робітників в такій мірі, що і не збалуваний та невибагливий совітський робітник не в силі його терпіти і розбігається з заводів, не тільки завели примусову працю, а ще й тримають кожного робітника під постійним підозрінням та шпигунським доглядом цілої зграї своїх же товаришів, і то не лише що-до виконання ними своєї роботи, а й що-до його політичних та соціальних поглядів, навіть і до цілком інтимних справ його особистого життя. Редакторка Таня висловлює: «класовий контроль навіть над так званими особистими справами — рік цілком законна» (ст. 154).

Галасування большевиків про піклування свої за робочий люд, про те, що комунізм та совітська влада корисні робітникам — є тільки

агітаційною брехнею. В дійсності і совітські підприємства, і увесь совітський лад дбає зовсім не про робітників, а про користь комуністичного уряду, власне ж купки комуністів, що і революцію «поглиблювали» тільки для задоволення свого божевільного честолюбства та своєї ненажерливої жадоби матеріяльних благ. Їхня балаканина про суспільні завдання, про добробут робітників, це тільки спосіб триматися у влади. Річ звичайна — хто обіцяє забагато, не дає нічого.

Коли молодий інженер Ротман сказав директорові заводу Юровському: «Ми надто мало шануємо в робітників людину: Яка важка їхня праця», Юровський ставленник комуністичних верхів, один з тих, хто в СССР справді, а не на словах тільки захопив упривилеюване становище, одрубуює: «Вашими устами говорить інтелігент і народолюбець, а не твердий політик». «Ми мусимо виходити з конкретних можливостей» (ст. 98); і далі: «Тяжко всім, тяжко і їм біля печі, і нам з вами біля проектів» (ст. 99). Це каже один з тих, хто докоряли і докоряють старій буржуазії тяжким становищем робітників та капіталістичного ладу і хто, авжеж, не схотів би і слухати буржуазії, як би і вона виправдувалася «конкретними можливостями», а інтелігентську роботу, отже і роботу над проектами, вважав за ніщо. До речі цікавий приклад з життя, як большевики витолковують для себе «конкретні можливості». Нещодавно у «Правді» обвинувачувано адміністрацію совхозів в тому, що дорого платять за уборку десятини хліба — 6-8 пудів дзерна. Шість-вісім пудів і найдорожчого дзерна — пшениці — коштували до війни 6-8 карб., а така платня зовсім не була найбільшою по буржуазних господарствах за уборку десятини хлібу. Тоді большевики збивали гвалт, що вона замала, тепер, що велика.

Большевики, заховаючи робітників до втручання в керівництві заводами, завіряють їх наче воно потрібне для розвитку виробництва та рятує промисловість від шкідників. Таня каже: «дайте їм опанувати техніку, вони ще не такої заспівають» (ст. 153), а інженер Ротман, слухаючи обмірковування пропозицій молоді, думає: «молодця, тиснуть по большевицькому». Самі робітники, авже-ж, охоче з тим згоджуються і вихваляються з самозадоволенням, властивим малоосвіченим людям. От, напр., робітник Калач: «я ще не такої можу заспівати. Ще трохи підучися, а тоді сам шихту складатиму» (ст. 257). Та в дійсності, щоб подуматися, хоч до найпростішої думки, і то такої, що фахового знання не потребує, нарада робітників витрачає невідповідно багато часу. Тільки після численних засідань на протязі двох декад домислюються комсомольці-каталі, що самі вони не можуть постачити до домни скільки треба вагонеток, як-що не подадуть їх їм ті цехи, що це роблять, не можуть доправити доброго матеріялу, як-що вантажники навантажуватимуть вагонетки не відповідним. Ще кілька тижнів знадобилося нарадам комсомольців, щоб зміркувати, що й вантажники не можуть подати доброго матеріялу, коксу і т. д., коли інші заводи, що їх виробляють, постачатимуть на їхній завод брак. В промовах та викладах комсомольців, що подає Кириленко, і найприхильніший читач знайде мало путнього. Сам Кириленко так описує один з тих викладів: «Алеша зривався з тону, ковтав закінчення фраз, смикав себе за голене під-

боріддя і знову апелював до зошити» (ст. 47). Він же каже, що на заводі виробляється «нова індустріяльна лексика» (ст. 50). Але що-то за лексика, хай читач сам зробить присуд, переглянувши кілька розмов Кириленкових робітників.

Заведений більшовиками по заводах лад: безпотрібна балаканина, численні засідання робітників, співробітництво в часописі, шпигування і т. д. забірає у них стільки сил і часу, що це неминує відбивається зле на продуктивності їхньої праці та зменшує виробництво. Хоч би вони і робили все те в часи відпочинку, вони так виморяться, що не зможуть добре робити свою питому працю. Разом це утворює по заводах атмосферу недовір'я і ненависти і між робітниками, і між ними та фахівцями, що знеохочує усіх до роботи.

Ще гірше відбивається на виробництві та на розвитку промисловості ґрунтовний принцип комунізму, покладений більшовиками в основу підприємств. Відкинення особистого інтересу та ініціативи, згори виключає можливість розвитку промисловості, неосвідомленість та нездатність до ділових справ, властиві і природні більшовикам, діють у тому- напрямі. Люде, що всю кар'єру свою будували на демагогії, а все життя своє віддавали досі агітації та революційній боротьбі, не могли розвинути в собі здатности до промислової діяльности.

Варто звернути ще увагу на питання про вплив більшовицького ладу, ідей та революційна духовний рівень робітництва, питання, якому Кириленко намагається дати більшовицьке освітлення, запевняючи і від себе, і словами своїх дієвих людей, що вплив цей є не просто, а виключно корисний: «наша революція родила стільки героїв, стільки сильних, волевих людей, що просто ми не спроможні збагнути, зафіксувати це» (ст. 86). «Ми свідки народження зовсім нових людей у процесі боротьби» (ст. 92). «Для них героїзм в добу соціалістичного штурму вже став органічним і звичайним явищем» (ст. 190). «Революція захопила мене своєю стихійністю, високими пориваннями, прекрасними ідеалами» (ст. 93), каже один з дієвих людей. Але у тому-ж романі Кириленка надibuємо факти, що свідчать скоріше про здичавіння, ніж про духовний зріст його героїв під впливом більшовизму. Насамперед «високі і прекрасні ідеали» більшовицької революції, коли автор дає їм хоч трохи детальне окреслення, показуються зовсім не високими і не прекрасними. Є це без жадного огляду на правду та справедливість голий матеріалістичний класовий еґоїзм, опертий на еґоїзмі особистому. Для задоволення його Кириленко визнає дозволеними хоч і найгірші почуття жорстокости та всякі злочини. На погляд його та його героїв «в наші часи смішними й дикими здаються всі правила поведінки, ритуали, традиції» (ст. 92). А без них більші і дрібніші більшовики приходять до висновку, що «в наші дні немає часу затримувати увагу на окремих особах, наші дні вимагають руху, невинної боротьби без будь-якої сантиментальности і зайвої лірики» (ст. 97). Найбільший улюбленець автора — Зарубний, якому колись чоловік Ліі (теж одна з улюблениць автора — людина зовсім не високої моральности), коли того арештовано і обвинувачено у шкідництві за її згодою і з почуттям жорстокого задоволення, завдає ще і моральної муки — сповіщає його,

що Лія тепер з більшевиками — «його це більше приголомшить, як арешт, а таких жаліти нічого» (ст. 204), каже він. Начальник большевицького загону, який помилково заарештував, а заарештувавши, обезвічив того-ж Зарубного, коли він тікав з полону од білих, дарма на цю помилку вихваляється — «наші хлопці вміють ударити як слід» (ст. 236).

Мабуть визнавши, що терен буденного життя на заводі ще не дає змоги так, як хотілося, прославити большевиків, Кириленко втискує у свій роман історію та воєнні пригоди, нічим власне з романом не зв'язаного. Зарубного, що тільки на останніх сторінках роману з'являється на заводі — виступає на кон персонально. Робить це в коротких нотатках письменника Отави, записаних ним, яко матеріял для ніби іншого твору, з переказів робітника, що на горожанській війні був під командою Зарубного. У тих нотатках Кириленко «наколотив стільки гороху з капустою», що на розгляд їх треба було б написати ще скільки сторінок, як би ті нотатки були чогось варті.

Давній.

Фантастика й дійсність.

Трохи дивне трапляється іноді у нас ставлення до перебігу подій нашої зовсім недавньої історії, подій з рр. 1917-1920.

Справді, ті полум'яні роки, коли ферментувався, коли набірав нових форм життя весь Схід Європи, ніби завели Україну, надавши водночас самостійність і незалежність багатьом значно дрібнішим, значно кволішим народам.

І питання, чому се так сталося, не може не обходити кожного українця, не може це не боліти йому.

Багато і відповідей на це питання можна вже знайти, чимало теорій повстало вже з цього приводу.

Але недобре в тому, що досліджувати ці події років 1917-1920 іноді починають не цілком об'єктивно, не з холодним розумом, на свіжу голову, з усіх сторін, бо кожна історична подія, кожен епізод вимагають, щоб їх досліджували саме в такий, і тільки в такий спосіб, а не вже з певним упередженням, виходячи з тої чи іншої, може навіть виробленої вже тепер, значно пізніше, теорії, концепції.

Наслідки цього не можуть бути не шкідливі, бо не дають можливости обізнатися з справжньою причиною тих подій, заводять іноді дуже далеко від дійсности.

Дослідувачі тих подій часто забувають, що рр. 1917-1920 були ще часи світової війни, або її ліквідації, найбільшої воєнної завірюхи в світовому масштабі, коли все, що творилося, було наслідком тих або тих концепцій з боку найважливіших, наймогутніших чинників-переможців у цій війні, що перебували ще в апогею своєї перемоги, ще були засліплені промінням її.

Воля цих чинників це було тоді все, з волі цих чинників повстава-

ли до самостійного існування цілком дрібні, іноді мало життєздатні державні організми, з волі цих чинників не надавалося незалежності міцнішим, більш життєздатним.

Але дуже мало або й зовсім про це не згадуючи, всю провину у всьому, що трапалося тоді на Україні, з Україною — де-які дослідувачі покладають тепер виключно на чинників, що керували її політичним життям, які стояли у влади цього державного організму, що все-ж таки сам, цілком самостійно не спираючися на жадні підтримки, незапобігаючи ні перед ким, здобув, хоч і тимчасову, незалежність, суверенність.

Критикувати ж завжди значно легше, ніж творити.

Крім того, самі провини ці, яких безумовно було чимало, навіть не освітлюють, навіть не досліджують детально, холодно-об'єктивно їх аналізуючи, а зараз же переходять до обмірковань, щоб мовляв, трапалося, як би не було того або того, зовсім не беручи під увагу тодішні обставини, виходячи лише з міркувань теперішнього часу.

Це найлегша форма, справді, історичної роботи, бо все залежить цілком від обсягу фантастики дослідувача.

Здавалося б — хай люди фантазують, як що мають таку вдачу.

Але шкідливе тут те, що свої легенди дослідувачі ці потім подають не як лише свою фантастику, цілком абстрактну, абсолютно ні для кого не обов'язкову, а як щось уже, ніби, історичне, реальне.

А читач, не досить озброєний досвідом, знанням, може іноді й справді поставитися до таких легенд як до чогось історичного.

Часто трапляється тепер, наприклад, закиди Центральній Раді — як що б вона не зробила того, а зробила б щось інше, то і наслідки були б блискучі.

Не маємо наміру обстоювати непогрішимість Центральної Ради, багато було помилок з її боку та і не могло їх не бути за тодішніх обставин, але все-ж таки, коли кажуть, що мусіла вона замість I Універсалу оголосити подібний змістом до IV і все пішло б, як по маслу, то мимоволі хочеться запитати: — а чи можна було б тоді це зробити?

Річ же тоді шла не за один Київ, а за всю Україну, за більш ніж 30 мільйонів людей, в величезній більшості ще байдужого до національного питання...

А Росія, ще досить тоді могутня, як би вона поставилася до цього оголошення самостійності? А військо російське на фронті, чи не охоче повернуло б свої багнети проти «мазепинців»? Чи не сконсолідувало б це тоді Росію?

А що б могла виставити з свого боку Центральна Рада в червні 1917 року? Українізовані частини? Учасників військового з'їзду, серед яких були-ж елементи, що користувалися з українізації, аби лише залишити невинисний фронт?

Чи, наприклад, закидають Центральній Раді її занадто соціалістичне законодавство, її соціалістичні тенденції року 1917 .

А з чим же можна було підійти тоді до багатомільйонного українського селянства en masse?

З одним націоналізмом, не вирішуючи соціального питання?

На нашу думку, навпаки, коли доводиться тепер згадувати тодішні події, досліджувати їх цілком об'єктивно, то часом навіть дивуватися доводиться державно-творчому умінню тодішніх українських керманічів, умінню пристосуватися до тодішніх обставин, використовувати їх.

Але існує безліч таких фантастичних обвинувачень, фантастичних легенд.

І слід проти них, як шкідливих, виступати, слід роз'яснювати їх.

Повстає проти де-яких таких фантастичних поглядів і п. Василь Кучабський в своїй статті: «Два епізоди» («Мета», ч. 32 с. р. 21-го серпня).

Але не можна не помітити трохи фантастики і в самій цій статті.

Азтор бажає, між иншим, довести, що протягом тих часів — рр. 1917-1920 — «Україна мала дівчі нагоду не лише бути визнаною від цілого світу, як нова держава в Європі, але й зайняти в європейській системі держав приблизно те місце і значіння, яке перед тим мала Російська імперія».

В обох цих випадках, на думку шановного автора, «від власного політичного розуму і політичної волі населення України залежало, чи повстане Українська Держава і то держава не аби яка, а великодержавна, яка могла б унаслідувати південні тенденції російської зовнішньої експансії — і на Чорне море, і Константинопіль, і на Кавказ, і північну Персію».

І таких найблисучіших перспектив не сталося...

А чим перспективи блисучіші, тим, зрозуміло, тяжча провина тодішніх керманічів українських, які не зуміли їх втілити, запровадити в життя.

Але що то за епізоди? І, властиво кажучи, не епізоди, бо епізод це-ж є щось незначне, мінливе, переходове, а історичні події?

Автор пояснює, що «першим епізодом було надіслання окремої союзницької місії до Київа в грудні р. 1917—січні р. 1918, місії, яка мала доручення визнати від імени союзних держав Антанти державну незалежність України й увійти з українським урядом в переговори, щоб спонукати цю самостійну Україну продовжувати війну проти Центральних Держав на місці Росії».

Щоби мало трапитися, на думку автора, коли б тодішні українські керманічі мали, просто скажім, більше державного розуму?

Очевидячки, Україна, «спираючися на багатоміліонні «старорезимні» армії, для яких зброї аж за багато було на колишньому південно-західному фронті Росії», мусіла б протягом девяти місяців провадити переможну війну проти центральних держав і водночасно проти большевицької Росії, а дочекавшись остаточного повалення німців, дістала б од вдячної Антанти мандата не тільки на самостійне державне існування, але й на великодержавне, з претензіями на Царьгород, північу Персію то-що.

Перспективи, казати нічого, блисучі, але ж лише в припущеннях назаного автора.

Хай же буде дозволено і нам зробити де-які припущення на тему — щоб було, як би трапилося...

Діставши від імени союзних держав «визнання державної незалежності», Україна, оголосивши свою незалежність, мусіла б в першу чергу, зрозуміло, оголосити війну центральним державам, як самостійна вже Українська держава.

Центральні держави, що як раз тоді провадили в Бересті переговори про мир з Росією (червоною), очевидно, продовжували б ці переговори з одним тільки контрагентом — червоною Росією.

Мир був б складено, і червона Росія, яка фактично вже тоді воювала значну частину України, продовжувала б цю акцію вже зі згоди Центральних Держав, і Україна, не дивлячися на проголошення своєї самостійності та визнання з боку союзних держав Антанти, зникла б з мапи Сходу Європи.

А чи згадала б за неї Антанта по поваленні німців?

На це вже може нам дати реальну відповідь не загальна наша з названим автором фантастика, а суворі дійсність.

Забула-ж Антанта про своє колишнє визнання.

А що ще каже суворі дійсність?

А дійсність ця каже:

Поперше, що жадної окремої союзницької місії на України, до Києва в грудні 1917—січні 1918 не посилалося.

По друге, що представник Франції, від Франції лише, і представник Англії, від Англії лише не згадуючи зовсім за інші союзні держави, визнали, і лише *de facto*, Україну, яко федеративну ще частину Росії (зрозуміло білої), і то досить не в урочистий і в сутоплатоничний спосіб.

По третє, не тільки «багатоміліонних «старорежимних» армій», але навіть тих жменьок війська, що так-сяк захищали Україну проти большевиків, не знайшлося б у грудні р. 1917 та в січні р. 1918, щоб продовжувати воювати за для прекрасних очей Антанти з німцями.

По четверте, що Украина, залишена тоді цілком на призволяще, стоючи літерально на один крок від цілковитої своєї фактичної та юридичної загибелі, знайшла в особі тодішних своїх керівників стільки суто-державного розуму, що оголосила себе з власної ініціативи за цілком незалежну державу і склала мирний договір з Центральними Державами, і в такий спосіб замість загибелі вийшла на міжнародній форум, як суверенна держава, що її в урочистий, цілком юридичний, формальний спосіб визнали Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина.

По п'яте, що цим своїм, як не як, а державно-розумним кроком, Центральна Рада забезпечила Україні юридичне існування і на далі, і дала можливість проіснувати фактично у власних кордонах більше року. а таке фактичне існування є значніше за всяку фантастику, бо з історії його вже викинути не можна.

Ну а другий епізод?

«Другим же епізодом були дискусії між антантськими державами пізнім літом і вчасною осіною 1918 на тему того, щоб Україна стала на

чолі контр-революції на землях колишньої Росії і цим своїм проводом повалила большевизм у Москві і Петрограді,—так каже зазначений автор.

Ну, і це дуже модне тепер, — друга частина цього епізоду, це нерозумне повстання проти гетьманату, повстання, яке ніби повалило не тільки гетьманат, але й саму українську державу, саму Україну.

Правда, — автор тут зазначає, що «проваління створіння української великодержавної фортеці гетьманщини» трапилось тако-ж і «в наслідок нерозуму і політичної здегенерованости керівних верств України, які за гетьманщини мали в своїх руках владу»...

Отже, що могло бути з цього другого епізоду?

Україна «пізнім літом і вчасною осіню 1918» мусіла б одверто стати на бік Антанти, тоб-то оголосити війну тоді ще досить міцним німцям, а далі не треба було «політично недорозвиненій українській інтелігенції» оголошувати повстання проти гетьмана й руйнувати Українську Державу.

Держава б ця (не говоримо за війну проти німців, бо це за дуже вже було б фантастично, особливо в концепції «контрреволюційній» автора) дотрималася б до приходу військ Антанти на Україну, й вдячна Антанта дала б Україні мандат на великодержавність з південними тенденціями і т ин.

А за нашим припущенням, коли б не було повстання проти гетьмана й «Україна стала б на чолі контрреволюції на землях колишньої Росії» (ніколи не було нам зрозуміле, чому саме Україна мусіла б витягати з вогню каштани для Росії якого б то не було кольору, для чого треба було-б проливати українську кров, щоб наводити порядок в Росії?), то, зрозуміло, трапилося б одно з двох — або ця «контр-революція» повалила б «революцію» Московську та Петроградську, або навпаки «революція» повалила б «контр-революцію».

Що було б у першому випадку?

Те, що ми добре бачили і добре на собі відчували в-осени р. 1919 на Україні за часів Денікінської окупації. бо на чолі б «контр-революції», натурально, опинилася б не Україна, а біла Росія, за цілковитою підтримкою Антанти.

І коли грамоту свою про федерування з Росією Скоропадський вже не осмілювався підписати своїм титулом гетьмана, то не трудно собі уявити, щоб було далі! *L'appetit vient en mangeant*.

І було б це повстання великої єдиноїнеподільної білої Росії...

І сміємо запевнити шановного автора, що і ця велика Росія, і всі держави Антанти навіть не згадували б за якусь там Малоросію, не кажемо бже за Україну.

Маємо добрий досвід з подій осени 1919.

І зникла б Україна з мапи Європи.

А коли б трапилося навпаки, коли б «революція», чи то пак червона Росія повалила б «контр-революцію», тоб-то білу Росію, то питання зносин Європи — тільки не з ССРСР, а просто з соціалістичною совітською Росією. було б розв'язано скоріше, і теж не було б на мапі України.

Це все припущення.

А що каже нам те, що було? Реальна дійсність ?

Вона каже:

По перше, за жадні такі дискусії по-між державами Антанти, що за них згадує автор, нічого досі невідомо, і мусів би автор подати докладні відомості з цього приводу. Бо досі лише відомо, що «пізнім літом та вчасною осіню р. 1918» держави Антанти дбали лише за свій проти-німецький фронт, занадто мало обходив їх тоді якийсь не зовсім ще зрозумілий «анти-большевицький» фронт.

По друге, самі ці держави Антанти тоді замало уваги приділяли й Україні, навіть у формі Української Держави, яка, на їхню думку перебувала під яскраво німецьким, тоб-то ворожим впливом, а всі симпатії їхні було скеровано на частини колишньої єдиної неподільної, щоб їх якимось об'єднати.

По третє, «політично нерозвинена українська інтелігенція» повстала не проти Української Держави, якої до речі вже і не існувало, бо грамотою 14 листопада р. 1918 цю державу було вже ліквідовано, яка утворила з неї лише федеративний додаток до Росії, а повстала саме проти цієї ліквідації, касування самостійности України.

По четверте, «політично недорозвинена українська інтелігенція» саме тим своїм повстанням урятувала українську державність від поглинення її з боку чи то білої, чи то червоної Росії.

Правда, Україна потім втратила свою самостійність, болить це кожному українцеві, але важливе те, що ідея самостійности України вже ввійшла в розуміння цілого світу, але важливе те, що з міжнароднього історичного форуму Україна вже зникнути не може, це є дійсність, і, як кожна дійсність, вона є значно важливіша, ніж усякі фантастики.

Гл. Л.

Р. 1932, 10. IX.

Друга конференція Головної Еміграційної Ради у Празі

24-25 вересня 1932 р.

З огляду на технічні утруднення Головна Еміграційна Рада не могла зібратися ні позаторік, ні торік, хоч потреба в такому з'їзді дуже відчувалася як самою Гол. Ем. Радою, так і еміграцією, у якої за цей час повстали великої ваги питання матеріального й ідейного характеру. Нарешті пленум Головної Ради зібрався в Празі 24-25 вересня с. р.

Подаємо тут лише головніші відомості про цю важливу в еміграційному житті подію, бо повертатися до цієї теми будемо ще багато разів, щоб вичерпати увесь той великий комплекс питань, які конференція охопила й вирішила.

Відкрив конференцію голова Гол. Ем. Ради проф. О. Шульгин вступним словом, після якого на голову конференції обирається п. ген. Сальський і затверджується порядок денний конференції: вибори мандатної комісії, загальний доклад президії Головної Еміграційної Ради, фінансовий доклад президії, звіт голови Гол. Ем. Ради проф. О. Шульгина, звіт

ревізійної Комісії, доклади з місць, дебати з приводу докладів, резолюції, вибори президії і біжучі справи.

По встановленні черги справ для перевірки мандатів обирається спеціальна комісія в складі проф. А. Яковлева, д-ра Л. Чикаленка, д-ра В. Трепке. Одночасно до складу Гол. Ем. Ради приймається Українська Громада в Бельгії. У зв'язку з цим переводиться перерозподілення голосів членів Гол. Ем. Ради: еміграції з Франції надається замість двох три голоси (два Союзіві Укр. Ем. Організації та один Т-ву б. Вояків), еміграції з Польщі надається замість чотирьох п'ять голосів, еміграції з Румунії — замість двох три голоси, а решта організації лишається з попередньою кількістю голосів.

Перевірка мандатної комісії дає такий результат. Визнаються мандати: з Польщі (5 чол.) — пп. М. Ковальський, ген. Сальський, ген. Куш, проф. Р. Смал-Стопський, д-р Л. Чикаленко; з Франції (3 чол.) — від Союзу пп. проф. О. Шульгин і І. Косенко, та член Ради ген. О. Удовиченко; з Румунії (3 чол.) — п. проф. Мацієвич, д-р Трепке, полк. Порохівський; з Чехословачини (3 чол.) — п. проф. А. Яковлів і доц. Д'яконенко від Об'єднання та п. проф. М. Славінський від Дем.-Рад. Клубу; з Югославії п. сотн. Чорний, з Болгарії п. проф. Парашук, від еміграції в Туреччині п. полк. Філонович, від еміграції в Бельгії п. проф. А. Яковлів. Разом було репрезентовано українську еміграцію у восьми країнах 18 голосами.

По своєму уконституованні пленум заслухає детальний звіт президії Гол. Ем. Ради, який подає генеральний секретар Ради п. І. Косенко, і фінансовий звіт, який подає заступник голови Ради п. ген. О. Удовиченко. Тому що обидва ці звіти буде повністю опубліковано в протоколах конференції, не будемо переказувати тут їх змісту. Натомість подамо в головних рисах промову голови Головної Емігр. Ради проф. О. Шульгина, який закінчив доклад й президії аналізом цілої роботи Гол. Ем. Ради і прогнозом майбутніх заходів організованої еміграції. Звіт цей зводився до наступного. Українська еміграція, що купиться коло Гол. Ем. Ради не тільки чисельно складалася 80-90 відс. її всієї, але й роботи вона зробила з того, що робить українська еміграція, на 90 і більше відсотків. Минулий період роботи Гол. Ем. Ради був періодом практичної реалізації поставлених перед собою мет. Цю реалізацію треба продовжувати і далі у всіх ділянках.

По закінченні докладів президії Головної Еміграційної Ради конференція вистукала звіт ревізійної комісії, який зачитав проф. Мацієвич. Звіт ревізійної комісії цілкомво апробує роботу президії і констатує повний порядок як в касовій відчитності, так і взагалі у веденні справ президією.

Доклади з місць розпочалися довшим докладом голови УЦК у Польщі п. Ковальського. Потім по черзі заслухуються звіти п. Трепке (Румунія), п. Д'яконенка (Об'єднання в ЧСР), проф. М. Славінського (Рад.-Дем. Клуб), проф. А. Яковлева — доповнюючий звіт про життя в Чехословачині і про життя в Бельгії, проф. Парашука (Болгарія), сотн. Чорного (Югославія), полк. Філоновича (Туреччина), п. Косенка та ген. Удовиченка (Франція). Докладами з місць і закінчився перший день засідань пленума Головної Еміграційної Ради.

Другий день засідання Гол. Ем. Ради одкривається загальними дебатами по докладах президії Г. Е. Р. і делегатів з місць. Послідовно забирають слово п. М. Ковальський (УЦК у Польщі), д-р Л. Чикаленко, проф. Парашук, сотн. Чорний, полк. Філонович, проф. Мацієвич, І. Косенко, полк. Порохівський, ген. Удовиченко. Загалом констатуючи певний успіх президії і великий ентузіязм в роботі еміграції на місцях, де-які з промовців висловлюють побажання що-до поліпшення тих чи інших заходів. Так, напр., проф. Мацієвич рекомендує широкую роботу серед еміграції не лише в Європі, але й в Америці і на Далекому Сході. П. Косенко настоює на централізації організації в окремих країнах, п. Чорний звертає увагу на необхідність винайдення способів захисту української еміграції в Югославії, інші промовці настоюють на посиленні культурно-освітньої праці, на поси-

ленні роботи в Лізі Націй і т. д. Загалом, дебати проходять вельми діловито і дають великий матеріал як до пізнання становища еміграції на місцях, так і що-до зложення загального плану роботи Гол. Ем. Ради на майбутнє.

Після дебатів збори проробляють роботу що-до оформлення резолюцій і побажань. Першою виноситься резолюція, запропонована головою УЦК у Польщі п. М. Ковальським що-до роботи президії Гол. Ем. Ради в такій редакції:

«У ділюючи абсолюторіум президії Головної Еміграційної Ради, пленум складає їй подяку за так корисну й многогранну діяльність і зокрема за те, що вона в своїй діяльності стояла на височині розуміння важливості для української справи виступів на міжнародній арені уряду УНР і підтримувала ці виступи».

Далі виносяться резолюції про членські внески, про національний податок, про допомогу слабшим організаціям Гол. Ем. Ради, про втягнення до Гол. Ем. Ради інших організацій, про Інститут позаочного навчання і зв'язання з ним культурно-просвітньої роботи Г. Е. Р., проти повернення емігрантів до СССР, про марки Нансена, про реєстрацію еміграції, позики в Лізі Націй і акції в Офісі Нансена, та цілий ряд інших резолюцій і побажань більшого і меншого інтересу. Збори закінчують цю частину своєї праці дорученням президії вислати приєднання Заступнигові Голови Директорії УНР, Головному Отаманові А. Лівницькому, а рівно-ж президентові Чехословацької республіки проф. Т. Масарикові.

Після того приступають до обрання президії Гол. Ем. Ради, яку обирається в складі голови проф. О. Шульгіна, першого заступника голови проф. М. Славінського, другого заступника ген. О. Удовиченка, генерального секретаря І. Косенка і секретаря М. Ковальського (члена Т-ва б. Вояків у Франції). На заступників членів президії обираються: голова УЦК у Польщі М. Ковальський, д-р Трепке і пані Зінаїда Мірна. До ревізійної комісії обираються: проф. А. Яковлів, проф. К. Мацієвич і полк. Філонович. Крім згаданих виборів переводиться ще вибори голови культурно-освітньої комісії, організованя якої одноголосно доручається проф. А. Яковлеву.

Після полагодження ще кількох біжучих справ засідання пленуму Гол. Ем. Ради закривається промовою голови Ради проф. О. Шульгіна, який висловлює вдовolenня з того, що бачить українську еміграцію організованою, корисно працюючою і повною віри в свій успіх у виборенні волі батьківщині.

Після конференції 25-го вересня о год. 6 увечері голова Гол. Ем. Ради проф. О. Шульгин, голова Об'єднання в ЧСР проф. А. Яковлів та голова Рад.-Дем. Клубу проф. М. Славінський приймали учасників конференції і гостей на товариській чай в готелі «Граф». Як в перервах на конференції, так і на чай учасники конференції мали змогу обговорити як поміж собою, як і з представниками пражської колонії багато різних практичних питань. Для учасників конференції, які ще відразу не виїхали і ще залишилися в Празі, місцеві організації влаштували огляд Праги та українських установ.

Загальні вражіння зі з'їзду вельми симпатичні, бо пройшов він діловито, без зайвих балачок і з максимумом корисної праці, в процесі якої не було забуто ні одного більш-менш важливого питання, нічого з того, вирішення чого може піти на користь цілій українській еміграції. Можна побажати лише, щоб такі важливі з'їзди еміграції відбувалися частіше і щоб повчаючи результати їхньої праці було видруковано повністю та розповсюджено, як найширше. Ми певні тако-ж, що і ті, хто, з різних причин, критично ставляється до ідеї ширшої організації української еміграції, не відмовлять у визнанні Гол. Ем. Раді певних заслуг що-до законослідування еміграції і направлення її зусиль на творчий шлях. **В. Чоренький.**

Україна в шкільних підручниках Бельгії.

Хочемо скромно, в міру нашої можливості, виконати одне з численних побажань минулого II-го Українського Наукового З'їзду.

Наводимо тут аналіз де-яких підручників географії та історії, які ми змогли набути в одному з головних провінційальних міст Бельгії.

Користувалися ми підручниками як для державних шкіл, так і для приватних, які в більшості знаходяться в руках католицьких ордерів.

В підручниках з минулого століття, як і у виданнях дореволюційної доби (1916 р.), ми майже нічого не знайшли про Україну. Хіба що згадується про бій під Пултавою», де Петро I переміг героїчного авантюриста Карла XII», а в географії знаходимо область Росії Малоросію або Україну».

Наприклад Вищий курс географії для середньої освіти. М. Г. Алексіс'а ч. II. Льеж 1897 р.» наводить в етнографії Росії, що росіяне належать переважно до слов'янської родини, яка складається з росіян, поляків та козаків. Автор цього підручника поділяє б. Росію на декільки відділів, між якими є Польська Росія» в складі Польщі, Литви, Волині та Поділля з головними містами: Варшава, Лодзь, Вильно — стара столиця Литви — Могилів, та Житомир. Малоросія або Україна» на центральному Дніпрі, з головними містами: Київ, Харків, Бердичів (населений жидами) та Полтава (бій 1709 р.) Отоманська Росія» або Чорноморське прибережжя, Басарабія та Таврія з головними містами: Одеса, Кишинів, Миколаїв, Херсон та Таганрог.

В Австро-Угорщині знаходимо польську провінцію» в складі: королівства Галицького, населеного галичанами, великого князівства Краківського та Буковини. Столиця Галичини — Лемберг або Леополь (140.000 мешк.) населений переважно жидами та вірменами (sic!).

Атлас-підручник географії для початкової освіти проф. Жозефа Галкін'а (видання 1919 р.) досить розповсюджений в Бельгії. В загальному відділі про Європу про Україну не згадано. На загальній мапі, рівно ж як і на мапі Східної Європи знаходимо Українську державу», що репрезентується тут спеціальною фарбою, але без намічених кордонів. Ця пляма захоплює Галичину, Волинь, Велику Україну без Криму, Донецького басейну і Чорноморського побережжя. У відділі Фінляндія, Росія, Польща та Україна» читаємо що-до України:

Населення: з п'ятнадцять мільйонів на Україні. Держави: Українська держава, що її кордони не ясні, складатиметься з Галичини, Волині, Поділля та власне України. Республіка. Головні міста: Одеса (480), перший комерційний порт, Київ (450) великий склад хліба, цукру, дерева — столиця України; Харків (220) металургічний центр; Лемберг (207) великий промисловий та торговельний центр (Україна).

Україна є переважно сільсько-господарська країна. Господарство: ...чорнозем (південь Польщі, Галичини, Україна та на схід лінії Тула-

Харьків), багата на хліб та на промислові культури: льон, конопля, цукровий буряк, картопля.

Промисловість: починає розвиватися. Тут цитується: Донецький басейн, нафта Галичини, металургічний центр — Харьків.

У атласі — підручнику географії Л. Александра (вид. 9-те Льєж. 1920) на політичній мапі Європи Україна репрезентована цілком окремою державою під назвою «Oukraïne». Кордони її захоплюють усі українські етнографічні землі, що знаходяться тепер в СРСР. На загальній же мапі Росії «Oukraïne» посідає тако-ж всю Волинь, Полісся та частину Підляшя. Географічне резюме Росії уміщує, між іншим, що «Росія, збільшивши в 1917 році та ставши совітською республікою, заключила сепаратний соромливий мир з Німеччиною в Бересті. З цього часу анархія панує там; в щоденних боях большевики протиставляють партизанам ладу з успіхами і з поразками їхні фанатичні червоні полки. Коли це закінчиться?».

Тим часом відділилися визнані держави: (тут цитується) «Oukraïne», край пшениці. Міста: Київ — 320.000 чол., Одеса — 450.000 чол., Харьків — 200.000 чол. та Катеринослав 136.000 чол.»

Підручник «Histoire Contemporaine depuis 1789. Adrien Glaesener. Namur. 1922, згадує лише, що «після миру інші держави знаходяться в стані формування, як Україна, Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, але їхні змагання загрожені і їхня будучність ще не певна».

Підручник для середньої освіти — «Загальна географія Європи» Шот, Галуедек та Маурет видання 1923 р. В загальній частині про Центральну Європу в слов'янському населенні бачимо «рутенів» (Галичина, Буковина та Карпати). В загальній частині Східної Європи у відділі «населення» читаємо: «Еміграція, за кілька років, сильна. Вона кладеться особливо на фінляндців, поляків, литовців та західніх «малоросів», які направляються до Сполучених Штатів Америки та до Південної Америки, як сільсько-господарські та промислові робітники».

Далі пишеться, що зона чорної землі (чорнозему) «має населення значно більше густе — хліборобів (тоуїїкs), організованих в земства, дуже великі та розпоршені, що зветься «мірами». Міста: Одеса, Ростов, Ніколаївськ (sic)—порти на Чорному морі, звідкіль експортують хліб та товар; Київ — святе місто, Саратов, Харьків та Севастопіль».

«1. Росіяне, слов'янської раси, складаються з великоросів, малоросів або українців та білорусів...»

«2. Поляки, галичане та рутени, слов'янської раси (26 мільйонів). Вони заселяють найбагатшу частину західньої області».

В цьому ж підручнику на мапі рас знаходимо «малороси», а коло неї написано «більшість населення Східної Європи належить до рускої раси» в тому числі і «малороси».

Росія... «складається з Великоросії (53 міль.), Малоросії або України (приблизно 36 міль.) та Білорусії (приблизно 12 міль.)....»

...головні міста на Україні: Київ (610), Харьків, Катеринослав, великі порти Одеса (631) та Ростов...»

У підручнику «Cours de Géographie. Enseignement moyen. Paul

Dalle», част. III. Европа, 1924, можна знайти у відділі «Росія» наступне:
«Населення: Росія вміщає дуже мішані народи, особливо т. зв. росіян, слов'ян блондиного типу, що складаються з великоросів (50 міл.) в центрі; малоросів або українців (20 міл.) на півдні, та білоросів (5 міл.) на заході. Вони відрізняються між собою більш звичайми (genre de vie), ніж фізичним типом».

Далі читаємо, що «малороси» не дивлячися на назву, вищі зростом за росіян. Їхні житла, побілені хати — уявляють з себе мальовничі групи серед дерев. Одні з них схизматики, другі уніяти».

В рубриці «промисловість» читаємо, що на Україні розвинуте млинарство та що вона монополізує цукроварні та рафінерії. Як головні міста на Україні означено: «Київ — мануфактурний центр та склади хліба, дерева й цукру; Церков (очевидно Біла-Церков) буде багато сільсько-господарських машин; Харьків, що стоїть недалеко від Донецьких шахт, має великі ярмарки та різні фабрики».

Що-до міст, як Катеринослав, Одеса, Миколаїв, Херсон, Ростов та Севастопіль, то вони зараховані в цьому підручнику до «Південної Росії».

У атласі цього-ж автора (видання 1923-24 р. р. Намюр-Брюсель-Льєж) на мапі «Росія, Фінляндія, Прибалтійські держави, Україна» та на мапі «Політичної Європи» Україна репрезентована окремою державою в межах Великої України. Галичина знаходиться у Польщі, а Кубань у державі «Кавказія». При мапах додається географічне резюме, в якому автор утримався зазначити будь що про Україну.

В шкільному ж атласі цього самого автора (видання 1925 р.) знаходимо Україну лише на загальній мапі Росії, де вона репрезентована окремою фарбою відповідно до меж совітської України, але разом з Кримом. Південну Україну та Донецького басейна (що тут знаходяться зарахованими до Східньої Росії, а Кубань — до Кавказу) чомусь пересікає назва «Південна Росія».

Цікаво зазначити, що з підручників цього автора виявляється, що сучасна Польща заселена виключно поляками та жидами. А між народами, що заселяють Чехословаччину, знаходимо «рутенів» без жадної «Підкарпатської Росії».

Курс географії вже наведеного автора Жозефа Галкін'а, проф. Льєзьського університету част. I. Европа. Середня освіта. Видання 1925 р. Намюр.

У відділі «Людська географія» читаємо, що в етнічній групі слов'ян східні слов'яне складаються з «великоросів та українців». У відділі політичної географії у списку європейських держав Україна не згадується, але читаємо далі, що «Росія, що було розпалася на численні республіки, тепер знову сформувалася в федеративний союз». По цьому підручнику Польща має у своєму складі, між іншим, Галичину та Полісся і Волинь «віддані їй совітською Росією». Далі виявляється, що Польща заселена виключно поляками та 3 мільйонами жидів. Проте читаємо, що Східня Галичина складає в польській державі автономну губернію (gouvernement) з своїм соймом (diète). Посідання Східньої

Галичини забезпечує Польщі важливі експлуатації. Далі Чехословаччина має в своєму складі стару Угорську Рутенію або Карпатську, що користується певною автономією. Її заселяють 400.000 рутенів. Що-до Румунії, то згадуються Буковина та Бесарабія, але про українську меншість не говориться. В загальному відділі Східної Європи читаємо, що етнічна група слов'ян складається з 1) росіян, що розділюються на великоросів, малоросів або українців та білорусів та 2) литовців, латишів і козаків (Дон). Між головними містами згадується Одеса, Київ, Харків біля Донця, столиця України, що після Москви став головним центром металургії і є найбільшим торговельним центром України, та ще Катеринослав.

Що-до Росії то читаємо, що офіційно тепер вона зветься ССРСР та складається з 1) совітської Росії — 85 мільйонів мешканців,

2) областей, що користуються певною автономією, але знаходяться в союзі з совітською Росією, визнають її опіку або слідують наказам, що дає їм московський уряд — 35 мільйонів населення. Між цими областями знаходимо: Українську республіку або Україну, визнану як незалежну кількома великими державами та Польщею, але яка знаходиться в союзі з совітською Росією з того часу, коли у неї тако-ж установився совітський уряд; вона має 460.000 кв. кілом. та 28 мільйонів населення, майже все української православної релігії. Її столиця Харків.

Між Естонією та Україною—Біла Русь. На південь Кримська республіка або Республіка Південної Росії (40.000 кв. к. та $\frac{3}{4}$ міл. насел., столиця Симферопіль). Кубанська республіка (85.000 кв. к., 3 зпол. мільйони нас.), столиця Катеринодар.

У відділі «рослинна продукція» згадується про пшеницю, як головне збіжжя експорту чорнозему та України, та про цукровий буряк Київщини.

Між иншим, згадується, про дуже розвинене на Україні бджільництво.

У відділі мінеральної продукції та промисловости автор говорить досить змістовно про українські відповідні міста та краї.

Жозеф Шот та Констан Леклер. Світова Історія. Том II. Модерні часи та новітня історія. Видання III. Льєж 1929 р. У цьому підручнику у відділі «18-е століття. Східня Європа. Росія» пишеться в рубриці «Росія до Петра I.», що «Україна, що населена малоросами, в 1349 р. прилучилася до Польщі, в той час, коли Московщина, населена великоросами в суміш з фінами, переносила ярмо монголів. Ці два князівства, сполучені знову в 1654 р., сформували Росію, затримуючи до 1764 року свої власні уряди».

Росія під Петром I: «... після поновлення війни (з Росією) Карло XII замість наступу на Москву, ризикнув йти на південь, щоб сполучитися з козаками України. Суворов зіма 1709 року розпорошила його військо, росіяне захопили обози та побили його військо під Полтавою на південний Схід від Києва»...

Росія під Катериною II: «... після другої війни (з Туреччиною)

цариця відриває від султана територію, яку він посідав на півночі Чорного моря, потім Крим».

На мапі «Європа 1912 р.» назва «Україна» пересікає Придніпрянщину.

У відділі «Світ з 1870 р.» про Україну та про новітній український рух сліду немає. Знаходимо лише такі нотатки:

«Російська імперія складається з трьох окремих держав: Росія, Польща та Фінляндія. Московська імперія була останньою в Європі, що переносила тиранічний деспотизм, який підтримувався на адміністрації дуже легко підкупній та на жорсткій поліції. Страшні наслідки японсько-російської війни привели до широкого повстанського руху, що ширився від Кавказу до Польщі, проходячи через Москву та Санкт-Петербург».

«Совітська Росія: під проводом свого вождя Леніна, що помер в 1924 р., совітська республіка зламала всі спроти та настановила в Росії комунізм під пануванням пролетаріату. Вона силиться зробити загальну революцію, але Європа, позбавлена російського збіжжя, створена цією пропагандою й політикою. Англія, що потерпіла від руйнуючого страйку 1926 року, zagrożена в своїх інтересах в Індії та Китаю, припинила дипломатичні зносини з совітським урядом (1927 р.)».

Як видно з наведених прикладів, бельгійські підручники дуже бідні на відомості про Україну, особливо підручники, видані перед війною. Після закінчення війни, коли до Бельгії дійшли відомості більш-менш певні про те, що діється в Росії і в різних її частинах, в тому числі і на Україні, зацікавлення до цих країн і до України дуже піднялося. Точні відомості про Україну, про національний рух і про УНР бельгійці одержали від Місії УНР, яка приїхала до Брюсселю на початку 1920 року. Задовольняючи численні листовні запити про Україну, що надсилали до Місії бельгійські вчителі географії і історії та автори шкільних підручників, Місія виготовила й розіслала адресатам короткі замітки по історії й географії України. На підставі цих заміток протягом кількох років вчителі доповнювали своїм учням відомості про Україну, що були в підручниках. Цей факт можна ствердити особисто (як б. учень вищих класів бельгійського коледжа, так і на підставі заяв учителів та б. учнів бельгійських шкіл).

Лише після поступового опанування України совітами відомості про Україну бідніють, бельгійська школа повертається до попередніх часів, коли в її підручниках про Україну говорилося лише, як про частину Росії, тепер СРСР.

Точних відомостей про УСРСР і про її відношення до СРСР в бельгійських підручниках майже немає, за винятком може деяких підручників державного навчання.

Юрій Яковлів.

З життя й політики.

— Досягнення п'ятилітки фіктивні й реальні. — Ділянка, де завдання п'ятилітки здійснено цілком. — Висновки.

Совітська держава стоїть перед закінченням п'ятилітки; адже-ж, вирішено було її закінчити за чотири роки і кнець цього останнього, завершуючого, року вже зовсім близький. І дивна річ: саме тепер, коли наближається к нець встановлених термінів, саме тепер, коли здавалося б, особливо є вчасним і потрібним рекламувати всі успіхи і всі досягнення п'ятилітки, ці теми в совітській пресі належать до найбільш непопулярних. Майже не стрінете ви там тепер так ще недавно численних статей про ті досягнення, на які вже здобувся совітський союз, і про ті майбутні ще більш успіхи, які обіщав йому чарівний п'ятилітній план. Ці теми тепер залишено для закордонного вжитку, де такі наївні люди, які вірять в успіхи п'ятилітки, ще існують. В самій країні совітів писати про досягнення п'ятилітки, коли ці «досягнення» так виразно рекламують оточення, вже очевидно занадто трудно.

Мусимо отже спинитися на цій тепер так непопулярній і так занедбаній совітською пресою темі і звернути увагу читачів на одне безумовне досягнення п'ятилітки — досягнення без лапок. Це досягнення, про яке мова буде нижче, хоч не стояло чорним по білому в самій програмі п'ятилітки, але безумовно складало одну з основних підвалин п'ятилітного плану, і в цій ділянці поставлене завдання ще до впливу четвертого завершуючого року п'ятилітки виконано з повним успіхом на всі сто відсотків.

* * *

Коли згадати цілу конструкцію п'ятилітного плану, коли прийняти на увагу, як він переводиться у життя, не можна не прийти до висновку, що в цій основі концепції лежав доведений до логичного кінця, до абсурду, принцип централізму. П'ятилітній план є заздалегідь укладена і стверджена центральною совітською владою конструкція розвитку і розбудови народного господарства; в ній не допускалося жадних змін і поправок в зв'язку з особливостями окремих країн і областей союзу, бо вважалося, що ці особливості вже наперед передбачені і взяті до уваги при випрацьованні і ствердженні плану; кожне змагання пристосувати план при переведенні його в життя до індивідуальних особливостей окремих областей союзу мусило трактуватися, як злочинний ухил, як порушення директив, як виступ проти єдиного керуючого і авторитетного центру в Москві, який все передбачив, все прийняв до уваги; щоб перевести в життя здійснити ті темпи, які було призначено для окремих галузей народного господарства, треба було знищити все те, що стояло на перешкоді єдності керівництва і регулювання. Концепція п'ятилітного плану в своїй основі логично була зв'язана з збільшенням централізму в совітському союзі, із знищенням, із зведенням до зера ролі тих державних і партійних органів, які являлися посередниками в зносинах між московським совітським центром і совітською провінцією. Концепція п'ятилітки неминуче мусила вести до ліквідації тих прав, хай ілюзорних у великій мірі, які мали окремі союзні совітські республіки.

Можемо констатувати, що в цій частині п'ятилітній план щодо УССР здійснено й переведено в життя в повному об'ємі і з повним успіхом. Від УССР, від КПБУ, яка мала б бути на совітській Україні керуючим центром, тепер на закінчення завершуючого року п'ятилітки не лишилося нічого, oprіч шильду.

Ми багато разів в наших оглядах підкреслювали всю неправилність вживання термну українська совітська державність у відношенні до

УСРСР; але разом з тим ніколи не відкидали того, що існування УСРСР давало певні обмежені можливості для розвитку місцевого життя; як існували вони за царських часів в земських самоврядуваннях, так за совітських часів одкривалися вони завдяки існуванню УСРСР. Скромні і обмежені були ці можливості, чи не більше обмежені, ніж в дореволюційному земстві, але вони існували і вони були використані. Згадаймо про ту культурну і наукову роботу, яку було свого часу зорганізовано Українською Академією Наук. Згадаймо про створення на совітській Україні своєї шкільної організації, одної від тої шкільної організації, яка існувала в РСФСР. Відновім в пам'яті ту роботу, яку провадив свого часу Держплан УСРСР, у виданнях якого зроблено спробу, правда, незачинену і недовершену до логічного кінця, формулювання завдань української совітської економічної політики. Пригадаймо, що серед комуністів і на совітській Україні свого часу існувало своє ідейне життя, що вони мали можливість по-своєму відгукуватися на потреби краю, пригадаймо «шумскізм», «волобушчину», «хвильовизм».

Переведення п'ятилітки і здійснення нерозривно з нею зв'язаної мертвцячої централізації ці слабі паростки краевого і національного життя знищило і вирвало з корінням. Не є випадковим, що початок п'ятилітки на Україні зб'ягастяє з розгромом Української Академії Наук і процесом СБУ. Не підлягає сумніву, що центральні совітські чинники були освідмлені весь час про ту роботу, яку провадила українська інтелігенція, згуртована біля Української Академії Наук, що для них не був секретом напрям цієї роботи. Але все це толерувалося аж до наступлення п'ятилітки; треба було, щоб почалася реалізація п'ятилітки для того, щоб совітська влада приступила до ліквідації тої ідеологічної роботи, яка не вкладається вповні в рамки ідеології, приписаної п'ятилітнім планом; тільки в цей час совітська влада побачила небезпеку в розвитковій місцевого життя, яке викликало розпорошення сил і енергії, одірвання уваги від ухваленого п'ятилітнім планом напрямку.

Логічно зв'язаним так само з переведенням п'ятилітки є прискіпнений темп ліквідації тих автономних державних установ, які мала УСРСР до початку п'ятилітки. Пригадаймо ліквідацію українського комісаріату хліборобства, передачу низки високих шкіл в УСРСР під керму Москви, ліквідацію Центрального Статистичного Управління УСРСР, ліквідацію Всеукраїнського Кооперативного Банку і довгу низку інших ліквідацій і замикання установ УСРСР новими установами, підпорядкованими безпосередньо загально-союзному центрові.

Може ще більш яскраво виявляється централізаторський дух п'ятилітки, коли ми будемо приглядатися до діяльності тих державних установ УСРСР, які на папері ще існують, як державні установи УСРСР. Їх роль зветася остаточно до ролі безкритичного і слухняного виконання розпоряджень центральної влади; про якусь власну инициативу, про якусь автономію в їхній діяльності тепер шкода і згадувати. На закінчення п'ятилітки ми стрічаємося з поширенням нового способу декретування законів, який в самий виразний спосіб перечить існуючому згідно з конституцією федеральному устроєві ССРСР. Ця низка декретів за те остали й час видано від імені ЦК ВКП і СНК ССРСР. Ми минаємо той факт, що можливість видавання яких би то не було законів ЦК ВКП конституцією загалом не передбачено і звертаємо увагу тільки на слідуюче. Законодавча компетенція СНК ССРСР конституцією обмежена певними державними справами, які не входять в компетенцію урядів окремих союзних республік. Натомість компетенція ЦК комуністичної партії, яка збудована на основі централізму, не має жадних обмежень. Члени уряд в совітських республік, одержуючи декрети за підписами ЦК ВКП і СНК ССРСР мусять їх виконувати, як партійні члени партії, хоч би вони виходили за межі тої компетенції, яка належить загально-союзному урядові. Вся фактивність, вся лозорність існування окремих совітських республік в цьому способі законодавчої творчості, який на закінчення п'ятилітки набув всіх прав громадянства, знаходять своє нове яскраве виявлення.

Чи не найбільш жалюгідним на закінченні п'ятилітки є становище тої організації, яка мала б становити основну базу совітської української державности — КПБУ. З рядів партії тепер зникли всі ті особи, які колись за час в українсько-російській війни мостили для неї шлях для перемоги на Україні — навіть найбільш вірні і віддані прислужники Москви, такі, як С. Кас'яненко, і А. Річицький, опинилися тепер на індексі. Українська організація страгала всякий авторитет, всякий вплив і значення в очах загально-союзних чинників. Від початку року ми є свідками того, як центральна совітська преса, передовсім «Правда», систематично веде кампанію проти українських партійних товариств взагалі, окремих партійних установ і органів преси на Україні з окрема. Ми були свідками, як в липні на конференцію КПБУ прибули Молотов і Каганович, і читали їх промови, які підкреслювали ціле зневаження ними і цілу неповагу їх до української партійної організації і її ЦК. На цілу систематичну кампанію українська партійна організація не може здобутися ні на що інше, окрім признання правдивости всіх зроблених їй закидів і обіцянок виправитися. Подібних покаючих заяв лише за останній час набралось чимало, починаючи з покаючої резолюції конференції в липні і покаючої заяви центрального органу КПБУ «Комуніста» в червні. Так виглядає авторитет і значіння серед загально-союзних партійних чинників тої організації, що є підставою української совітської «державности». Подібно до цього трактують вони і ту державність, базою якої є КПБУ. Програми п'ятилітки у відношенні до УССР виконаний цілком на всі сто відсотків.

* * *

Нам лишається перевести оцінку того значіння, яке має для совітської влади це переведення і зреалізоване в житті досягнення п'ятилітки. До п'ятилітки певні совітофільські настрої по-за межами совітських кордонів серед українського громадянства мали місце, в менших розмірах серед емігрантів, в більших — в Галичині. Тепер совітофільство по цей бік совітського кордону можна уважати ліквідованим майже цілком. На емігрантів його репрезентують хіба лише платні совітські агенти; так само зводиться майже до зера вплив совітофільських настроїв в Галичині. Маємо тут на увазі настрої української інтелігенції і українських політичних кол. Про становище серед українських народніх мас на західних українських землях говорити не будемо, бо їх настрої визначаються специфічними місцевими причинами, з п'ятиліткою в жадній мірі не зв'язаними.

Оцінку того значіння, яке має для комуністичної партії і совітської влади переведення до крайніх меж централізації і обернення всіх українських совітських чинників в безголових агентів центральної влади ми знаходимо в промовах і резолюціях липневої конференції КПБУ. З того часу про це щодня в тій чи иншій формі говорять в совітській пресі. В результаті здійснення п'ятилітки характеристичні прикмети сучасного стану партійних організацій є такі: повний одрив партії од мас, повна втрата зв'язку з ними, повна незорієнтованість в тому, що твориться на місцях. Інакше кажучи й інакше формулюючи: країна і партія обернулися в два взаємно чужі і ворожі табори.

Такі результати перемоги п'ятилітки. Чи можуть дуже тішитися центральні совітські чинники такою своєю перемогою і чи не є вона перемогою Пірра?

В. С.

З преси.

Не раз ми одмічали в «Тризубі» вражіння чужинців, що їздять до совітів. Не можемо ми і зараз обійти мовчанкою вражіння п. Жоржа Шампо, який почав друкувати в «Gringoire» (ч. ч. 9, 16 і 23. IX ц. р.) свої міркування про життя під соітами. Подаємо з них найбільш цікаві уривки.

«Порт Ленінград. Є багато вантажних пароплавів, що стоять на котвицях, але не багато видно робітників. Ті ж робітники, які допомагають пристати «Кубі» (пароплав, на якому автор приїхав. *Ред.*), оказуються невинними та нездатними. Біжучи за ливною, троє з них попадали на землю....»

«Довгі склади, склади дощок, покладених на протязі сотень метрів, дерев'яні бараки, потім зразу передмістя. Перші перехожі, яких ми помітили, то були старі жінки з червоними хустками на головах, молоді дівчата, що на тілі мали лише одні сукні, напівголі діти, чоловіки зле взуті, що, здається, не скидали своїх убранных місяцями. Душ тридцять з цих нещасних стоять у хвості перед якоюсь крамницею, над якою якийсь напис...»

«Крамниць взагалі нема. Штукатурка з будинків опадає. Ми проїжаємо повз запушені колісь розпочаті будівлі, де гниють покинені електричні кабелі. Немошені вулиці скільки око досягне. Де-не-де нещасна коняка, що тягне повіз. Вражіння, ніби це місто стало жертвою катаклізму...»

«По грубій мостовій автокар йде повною ходою. Ще будинки, ніби з проказою, покинені будівлі, хвосты перед дверима кооперативів.

Питаю провідника:

— Як зветься це передмістя?

— Зараз ми в центрі міста. Цей жовтий будинок праворуч це Опера.»

Закінчує свої перші вражіння з зовнішнього вигляду колишньої столиці б. Російської імперії, автор каже:

«Місто двох мільйонів бродяг».

Такі вражіння чужинця-туриста, який вперше попав до совітів, який вперше побачив неприкриту совітську дійсність. Ці вражіння говорять самі за себе, вони не потребують жадних коментарів.

* * *

Наші націоналісти все шукають своєї ідеології, але тим часом вона обмежується лише тріскуною фразеологією, що зовсім не тримається купи. Прикладом може служити ціла «барабанного» характеру стаття п. Сціборського в ч. 7-8 «Розбудови Нації». Годі розбірати цілу статтю, в якій нема ні початку, ні кінця. Наведемо з статті лише один приклад.

На початку її автор виставляє ідеологічний принцип —

«Хочемо вибороти самостійну соборну державу власними силами української нації,

але через п'ять сторінок цей же самий принцип знаходить свій опортуністичний коректив:

«Засадничо ніхто не відмовиться в тяжку годину від сторонньої допомоги тоді, коли вона потрібна і простягається щирою рукою приятеля».

Цікаво знати, що-ж врешті решт «націоналістична» ідеологія вважає принципом — «власними силами української нації», чи «засадничо не відмовиться?» Бо коли й те, й друге, то чим же це відрізняється від того, як думають «скептики, при звичаєні нашу національну проблему розв'язувати лише одними формулами «політичної арифметики?»

Чи не в праві кожний логічний українець сказати, що у «націоналістів» велика фразеологія і немає ніякісенької ідеології.

11 жовтня, о 16 год., в другу річницю смерти

Німфодори **Методіївни** **ЛОТОЦЬКОЇ**

відбудеться панахида на могилі святої пам'яті Небіжчиці
на Вольському кладовищі у Варшаві.

Хроніка.

З життя української еміграції.

В Чехословаччині.

— На Українському Університеті в Празі (Чехословаччина. Прага II, Штепанська вул. ч. 49) від 24 вересня до 8-го жовтня с. р. відбуваються вписи слухачів на обидва факультети (філософичний і правничий) на зимовий семестр 1932-33.

Для запису в число звичайних слухачів потрібно предложити матуральне свідоцтво з латинською мовою. З матурою без латинської мови можна записатися надзвичайним слухачем, а іспит з латини скласти додатково при університеті.

Виклади розпочнуться 10-го жовтня с. р.

У Франції

— З життя української школи при Громаді в Шалеті. 6-го серпня с. р. відбулася вечірка української школи при Громаді в Шалеті. Вечірка мала 3 відділи і її програм складався зі співу шкільного хору, декламації школярів, дуетів, пластичних танків, гри на бандурі та постановки старшими силами жарту на 1 дію Володського «Як вони женихалися». Вечірка мала за мету дати розвагу і підсилити шкільний фонд на бжучий шкільний рік, які завдання цілком і виконано.

Велика подяка учасникам вечірки і тим, що відвідали її і дали змогу підсилити шкільний фонд, потрібний для навчання наших дітей.

У Бельгії.

— Справоздання Фонду Безробітних Демократичної Громади Українських Емігрантів у Бельгії за місяці квітень-вересень 1932 року.

Поступило: Від представництва Головної Еміграційної Ради — 300 фр., від нього ж позики — 300 фр., від Т-ва «Незалежна Україна» в Брюселі — 30 фр. Разом — 630 фр.

Видано: Безробітним бужої філії Громади у Флемаль-Гранд — 155 фр., позика тій же філії на руки п. Яскевича — 300 фр., потерпілим від страйку в Шарлеруа — 75 фр., ім же позика — 100 фр. Разом 630 фр.

Скарбник Ю. Яковлів

Лист до редакції

Дозволю собі коротенько відповісти тут проф. М. Славінському на його «Лист до редакції», вміщений в ч. 36 «Тризуба».

1. В кінці своєї статті «Легковажний вчинок» (ч. 32-33 «Тризуба») я також указав, що Р. Вітачек де-коли допустився у своїх спогадах «Невідомий вояк» неправдивих відомостей. Одною з таких помилок є твердження Р. Вітачека, що С. Петлюра до війни був непомітним урядовцем в Полтавському земстві. Однак з цього неправдивого твердження Р. Вітачека ніяк не випливає той висновок, який робить проф. М. Славінський, а саме, що Р. Вітачек «не знає, що перед своїм арештом С. Петлюра був військовим міністром». Р. Вітачек просто про це не згадує, роблячи наголос на тому, що С. Петлюра перед війною

не займав помітного становища. Не можу особисто вважати за великий переступ не зовсім докладне ознайомлення чужинця Р. Вітачека з тим, де і яку посаду займав С. Петлюра до 1917 р., бо аналогічні помилки знаходимо і в українських мемуаристів.

2. Гадаю, що твердження проф. М. Славінського, що-до звільнення С. Петлюри проти волі німців спричинилися два українських міністри в гетьманському уряді, є напів правдиве, а саме переведення в життя ухвали гетьманського уряду, що повстала в наслідок пропозиції двох українських міністрів, могло відбутися лише за згодою німців.

3. Про причисність гуртка російських офіцерів у справі вибуху на Звіринці твердить не лише Р. Вітачек, а тако-ж інші мемуаристи, про що проф. М. Славінський міг би дізнатися з примітки редакції «Тризуба» до статті «Легковажний вчинок».

4. Проф. М. Славінський не заперечує, що Р. Вітачек міг бути одним з тим трьох чехів, які виїхали з Києва до Праги разом з українським посольством. Отже виходить, що спір полягає не по суті, а по формі вислову. Р. Вітачек говорить, що він їхав в посольському потязі, а проф. М. Славінський вказує, що посольського потягу не було, а був лише один посольський вагон. А чи не міг п. Швиговський, який погодився взяти з собою Р. Вітачека, перетворити в розмові з ним, так мовити, для більшої поважності — посольський вагон в посольський потяг та найменувати Р. Вітачека комендантом потягу, щоб цим надати легальний характер його подорожі разом з українським посольством?

5. Проф. М. Славінський висловлює сумнів, що Р. Вітачек дійсно возив С. Петлюру до Лук'янівської в'язниці, бо в своєму описі цієї події він характеризує С. Петлюру, як «козака з чорною чуприною».

Не треба забувати, що всі арешти в Києві в той час переводилися переважно вночі, а тому можна зрозуміти помилку в описі зовнішнього вигляду С. Петлюри Р. Вітачеком, який до того епізоду ніколи його не бачив. Припущення, що Р. Вітачек віз когось іншого з українських революціонерів не дається зв'язати з далшим оповіданням Р. Вітачека про нагану, яку він зазнав за невиконання доручення забити С. Петлюру по дорозі до Лук'янівської в'язниці. Залишалося б признати, що взагалі такого епізоду не було. Але які підстави для цього? Описуючи цей епізод, Р. Вітачек зовсім не освітлив його; як благородний вчинок, а як легковажний вчинок, що спричинився, на його погляд, до великого нещастя.

6. Врешті, не можу погодитися з думкою проф. М. Славінського, що, може, краще було б впрост ігнорувати спогади, як «Невідомий вояк» Р. Вітачека. Гадаю, що спогади Р. Вітачека при всіх неправдивих відомостях, як це вже я підкреслив у своїй статті, цінні своєю ширістю, а тому й вважав я доцільним ознайомити українське громадянство з тою частиною його спогадів, де мова йде про Київські події в 1918 р., а особливо про С. Петлюру, бо для майбутнього його біографа може придатися кожна згадка, зв'язана з його іменем.

Ст. Сірополко.

Зміст.

— Париж, неділя, 2 жовтня 1932 року — ст. 1. — Д а в н і й . Літературні спостереження. XXXVI. — ст. 3. — Г л . Л . Фантастика й дійсність — ст. 8. — В . Ч о р н е н ь к и й . 2-га конференція Головної Еміграційної Ради в Празі 24-25.IX 1932 — ст. 13. — Ю р і й Я к о в л і в . Україна в шкільних підручниках Бельгії — ст. 16. — В . С . З життя й політики — ст. 21. — З преси — ст. 24. — Х р о н і к а . З життя укр. еміграції: в Чехословаччині — ст. 26. — У Франції — ст. 26. — В Бельгії — ст. 26. — Лист до редакції — ст. 26.

Український Технично-Господарський Інститут позаочного навчання при Українській Господарській Академії в ЧСР.

Ректорат Української Господарської Академії повідомляє, що за дозволом міністерства земельних справ Чехословацької республіки з дня 20-го липня 1932 р. за ч. 86812 при Українській Господарській Академії є заснований Український Технично-Господарський Інститут позаочного навчання (УТГІ), що діє на підставі окремого статуту.

УТГІ відкривається і розпочинає свою чинність з дня 1-го жовтня 1932 р.

УТГІ буде шляхом позаочного навчання давати систематичну фахову шкільну підготовку до практичної самостійної технічної, промислової, сільсько-господарської, кооперативної та комерційної праці по тих фахах і в тім обсязі, що складають програму навчання Української Господарської Академії.

Навчання в УТГІ та керування його справами, згідно статуту УТГІ, провадить Українська Господарська Академія через свій навчальний та адміністративний апарат.

В УТГІ відкриваються:

1) Фахові відділи з 8 семестровим розкладом навчання: 1) агрономично-лісовий, 2) хемико-технологичний, 3) економічний з підвідділами: а) кооперативним, б) банково-комерційним і в) промислово-торговельним.

2) Вужчі фахові курси. В наступнім семестрі відкриваються: 1) односеместровий курс суспільної агрономії, 2) односеместровий курс для контролор-асистентів (контроля годівлі і продукції рогатої худоби), 3) двохсеместровий курс бухгалтерії.

Примітка: В міру потреби буде відчинено інші фахові курси.

3) Курси з окремих предметів. В наступнім семестрі відкриваються односеместрові курси: 1) основи радіотехники, 2) оброблення шкіри, 3) помп, вентиляторів і компресорів, 4) олійництва, 5) миловарства, 6) практичної фотографії.

Помимо фахових відділів та практичних курсів можна студіювати окремо будь який з предметів, що викладатимуться на всіх відділах і курсах Інституту, так, напр., курси мов (німецької, французької, англійської).

Навчання в УТГІ буде провадитися наступними способами:

а) шляхом видання та висилки кожному студіюючому УТГІ лекцій, відповідно до вибраного ним фахового відділу чи фахового курсу, або курсу з окремого предмету.

б) Через додаткове інструктування кожного студіюючого шляхом індивідуального листування дотичних професорів.

в) Шляхом видання та висилки кожному студіюючому спеціального журналу шкільного листування.

г) Переведенням з відповідних предметів необхідних вправ, які студіюючий має відбувати або в шкільних закладах практичних вправ

(лабораторіях, кабінетах і т. д.) при Українській Господарській Академії, наколи він буде приїжджати на певний час для відбуття практичних вправ до Академії, або в інших місцях під керуванням осіб, уповноважених на це дотичними факультетами УГА.

Студентами на фахові відділи УТГІ можуть бути прийняті особи без різниці віку з закінченою середньою освітою (гімназія, реальна школа, учительський інститут, середня сільсько-господарська, технічна, промислова або торговельна школи, духовна семінарія та інші, рівні по загальній освіті школи). Особи, що не мають повної середньої освіти і не молодші 17 літ, тако-ж можуть вступати на фахові відділи УТГІ, але повинні до його закінчення представити матуральне свідоцтво. До представлення матурального свідоцтва такі особи вважаються курсантами УТГІ. Після складення матури вони набувають всіх прав дійсних студентів УТГІ, при чім їм зараховуються складені раніш іспити в УТГІ і виконані практичні вправи.

Курсантом на вужчі фахові курси при УТГІ або на окремі предмети може вступати кождий, що почуває себе підготованим до таких студій.

По закінченні фахових відділів та складенні по установлених для цього правилах усіх належних іспитів та виконанні практичних вправ, студенти УТГІ одержують, за підписом директора і керownika відповідного відділу УТГІ, дипломи з зазначенням фахового титулу (агроном, технолог, економіст, кооператор і т. п.). Курсанти, що закінчать вужчі фахові курси, дістають відповідні свідоцтва за підписом тих же осіб, а курсанти, що простудіюють окремі предмети, дістають свідоцтва за підписом лекторів відповідних предметів та керownika дотичного відділу УТГІ.

Ректорат Української Господарської Академії цим оголошує прийом студентів і курсантів до Українського Технічно-Господарського Інституту.

Прохання про прийняття належить подавати по можливості не пізніше жовтня на ім'я ректора Української Господарської Академії— Подебради (Чехословаччина), але вступ до УТГІ терміном не обмежується.

В проханні мусить бути зазначено на який відділ УТГІ прохач бажає вступити дійсним студентом чи курсантом, або на який фаховий курс чи окремий предмет бажає записатися; крім того — вік, національність, державну приналежність, освіту, прикладені документи і точну адресу кандидата. До прохання належить прикладати такі документи: а) власноручний опис життя, б) свідоцтво про освіту або урядово засвідчену копію його, а, мимо того, ще одну власноручно засвідчену копію цього свідоцтва і в) три фотографічних картки кандидата.

Навчання в УТГІ є платним.

Розмір оплати на фахових відділах УТГІ: а) вписове раз на завше 100.— кч., б) за навчання за один семестр 150.— кч., в) оплата за лекції і підручники, що будуть студентові висилатися (семестрово в кількості коло 125-140 аркушів) протягом першого семестру — по 250.— кч. на агрономично-лісовому і економічному від-

ділах і 200.— кч. на хемико-технологичному відділі. Плату за навчання та за лекції і підручники можна висилати рівними місячними ратами протягом перших чотирьох місяців кожного семестру. Вписове надсилається після прийняття кандидата в студенти УТГІ.

Розмір оплати на фахових курсах і за окремі предмети :

Після одержання повідомлення від канцелярії Української Господарської Академії про прийняття: 1) особи, що будуть прийняті на вужчі фахові курси, надсилають: а) вписове в сумі 25.— кч. б) за навчання від 25 до 100.— кч., згідно таксам на ріжні курси та в) на оплату підручників, що будуть їм висилатися, по окремій таксі, рахуючи коло 2.—кч. за кожний аркуш; 2) особи, що запишуться на окремі предмети надсилають: а) вписове в сумі 20.— кч. і б) за підручники з кожного предмету згідно тій же таксі.

Проспекти з програмами і правилами висилаються на писемне жадання кождому, хто бажав би стати студентом або курсантом УТГІ.

За проспектами звертатися та прохання надсилати на адресу: Ukrajinska Hospodarska Akademie, Podebrady, Tchecoslovaquie.

5-го вересня 1932 р.

Ректор Б. Іваніцький.

Подебради.

Допомоговий Комітет при українській реф. реальній гімназії в Ржевницях у Чехословаччині.

Девіз : «ДБАЙМО ЗА НАШУ МОЛОДЬ».

До

В. Ш. Українського Громадянства.

Управа Комітету, випускаючи черговий чверть-річний грошевий звіт за час з 1. XII. 1931. по 1. III. 1932 р., просить всіх вш. п. п. жертводавці в прийняті найширшу подяку за дотеперішню їх матеріяльну допомогу учням та ученицям гімназії.

Маємо певну надію, що вірні друзі нашої дітвори й надалі не залишать нас без своєї сталої допомоги, особливо так потрібної в теперішній скрутний час.

З радістю маємо можливість констатувати тут факт, що становище гімназії останніми часами певнилось настільки, що можна сподіватися на її сталі даліше існування в ЧСР. До цього, безумовно, спричинилося саме українське громадянство, що однак жертвами, однак добрим словом — не забуває про гімназію.

Все зростає число жертводавців та друзів Комітету підбадьорує нас до дальнішої праці та все більше певнює в тім, що вибраний нами шлях самопомоги — є шлях певний. Кличемо ж усіх, хто може має, або ще має сумнів що-до успіху справи, яку провадимо, прилучатися своїм невеличким грошем до загального гурту та допомагати нам рятувати українську дітвору.

Згори ж дякуємо за найменший дар.

Зі щирою пошаною:

М. Хлюр, проф. гім., І. Проскурівський, М. Калінець,
Голова Скарбник Секретар

ГРОШЕВИЙ ЗВІТ

Допомогового Комітету при У. Р. Р. Г. в Ржевницях за час з 1.XII.31
по 1. III. 1932 р.

Прибуток:

	Кч.
1. Членські внески	1.219.50
2. Жертви	8.768.30
3. Платня батьків за дітей	2.682.90
4. Ріжні поступлення	1.313.70
5. Решта від минулого кварталу	199.35
Разом	14.183.75

Видаток:

	Кч.
1. Наєм помешкань, світло, паливо, гігієна	3.195.70
2. Харчі, одяг, взуття, шкільне приладдя для дітей	6.830.85
3. Грошові допомоги	864.10
4. Пошта, канцелярія, агітація	900.80
5. Культурні потреби	411.40
6. Інвентар	225.50
7. В одяговий фонд	1.400.—
Разом	13.828.65

Готівка в касі на 1. III. 1932 р. 355.10

M. Хлюр, голова, р. в. І. Проскурівський, скарбник, р. в.
(Далі буде)

Нові книжки й журнали.

— «Розбудова Нації» ч. 7-8 містить статтю п. Сціборського під назвою «Передпосилки національної революції», в якій автор претендує на ідеологічність, між тим як стаття є набором слів без логічного зв'язку. Містить це число тако-ж хроніку і, звичайно, лайку на адресу «Тризуба» (ст. 217) — «Плагіаторам у відповідь». В цій замітці «Розбудова Нації» силкується переконати світ, що істина глаголить устами младенців і що УНР запозичила «ідеї» у «Розбудови Нації».

— СІЛЛАС — 15. IX. 1932 — містить монографічну замітку про «Боротьбу в ССРР проти релігії». До статті додається значна бібліографія по питанню.

— «Утвердження», ч. 3, за серпень місяць 1932. Париж. Як би хотіли глузувати, так треба було б назвати цей російський журнал не просто «Утвердження», а «Безалаберный утверждения». Це б значно більше личило до того змісту журналу, зокрема, хоч би, що-до української справи.

На національну справу журнал дивиться в статті п. Еренжен Харавдан «Національні питання» так: «Поперед усього треба нам боротися за дійсне переведення в життя совітської конституції, виробленої представниками сов. Росії, але зразу анульованої компартією». Після такого лібералізму рядом, п. Танасов, у статті «Даленосхідний конфлікт» стверджує з повною силою віри московський імперіалізм у таких виразах: «Росія має в Азії велику мі-

сію звільнення народів; вона не має права піти звідти, і ніколи не піде з Тихого океану».

Трохи далі журнал Бердяєвих, В. Іванових, Кускової (ст. 183) подає бібліографію українських націоналістичних видань, що відносяться до «пацифікації», з побажанням, «щоб можливо швидче на цій благодатній землі встановилися право й справедливість» (УССР?).

А після реклами нашим «націоналістам» журнал знову вдається в імперіялізм, вже зовсім гумористичний, з приводу «Народньої Газети» у Пряшеві, про яку п. Ш. дає ось яку рецензію: «Трохи дивна російська мова, чудернацькі звороти, але як гаряче пам'ятають у Прикарпатській Русі старшу сестру — Росію».

Щеб-пак! Як раз це число газети подає зміст статті Мілюкова про конфлікт на Далекому Сході, і «Народня Газета» кадить йому фіміам за те, що він не хоче нікому віддати ні Далекий Схід, ні Підкарпатську Русь.

Цікаво знати для яких тупоголових людей призначені «Утвердження», що одночасно йдуть далі большевиків, далі Мілюкова, далі підкарпатських москвофілів і за одно з українськими «націоналістами»?

— *Но Іос Мазерунсів. The Mazepians' Voice, Misiachnyk—Ukrainian Monthly. Chicago. Serpenq-August 1932.* Хто б подумав, що то дійсно є голос мазепинців, той гріке б помилився. Справді, журнал дуже мало вставляє Мазепу і мазепинців, а більше всього гетьмана Скоропадського і (дивний зв'язок!) перехід з кирилиці на латинку. Дивна американська логика!

— *La Géorgie et le Droit des Gens. Le Fur. Professeur de Droit International à l'Université de Paris. A. Pedone, éditeur. Paris.* Хто хоче знати інтернаціональний статут Грузії, той мусить прочитати цю інтересну брошуру, що ясно і доказово висвітлює весь злочин московської окупації і всю безсоромність бруталної московської сили.

О Г О Л О Ш Е Н Н Я .

Передається ферма або прийметься спільника. Землі 20 гектарів. Ціна на рік 3.500 фр.

Адресувати по адресі:

Mr. Gavrich. Com. Lanerax, a Laffarge (Gers). France.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V

Tél. Danton 86-83.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагує — **Комітет.**

Адміністратор: **Лл. Коєшио**

Le Gérant: M-me Perdrizet.